

Philos. 6. 22/4.

ÉRTEKJÉZÉSEK

A FILOZÓFIAI ÉS TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL
A M. TUD. AKADÉMIA II. OSZTÁLYÁNAK RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

DR. FINÁCZY ERNŐ
OSZTÁLYTITKÁR

III. KÖTET — 1. SZÁM

A POLITIKAI BÜNCSELEKMÉNYEK ÉS A BÜNTETŐTÖRVÉNYKÖNYV

IRTA:

FINKEY FERENC

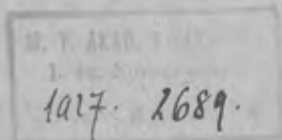
L. TAG

Felolvasatott a II. osztálynak 1927 február 7-iki ülésén

BUDAPEST
KADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
1927.

301149

Pápa, 1927. Főiskolai nyomda.

I. Az anyagi büntetőjognak nincs kényesebb, bizonytalanabb és tisztázatlanabb kérdése, mint a politikai bűncselekmények fogalma. A sajtóvétségek problémája szintén eléggé vitás és bonyolódott, de tisztázása mégis egyszerű, szinte könnyű feladat a politikaiakéhoz képest. A sajtóvétségekről a Büntetőtörvénykönyv maga is kifejezetten rendelkezik, sőt egész külön törvényünk is van róluk, ellenben a politikai bűncselekményekre nézve még az is vitás, vajjon a Büntetőtörvénykönyv és az anyagi büntetőjog egyáltalán ismeri-e ezt a fogalmat, lehet-e és érdemes-e a büntetőjogásznak azzal foglalkoznia? A Büntetőtörvénykönyvben valóban egyáltalán elő sem fordul a politikai bűncselekmény kifejezés. Ily címen való összefoglalása és tárgyalása bizonyos cselekményeknek csak a külföldre menekült büntetettek kiadatásáról szóló nemzetközi szerződésben s az ezeket becikkelyező törvényekben olvasható. Ezért tekintik sokan tisztán a nemzetközi jogba tartozónak ezt a fogalmat.

A feladatnak ez a nehézsége csábított engem is már évekkkel ezelőtt a politikai bűncselekmények fogalmával való behatóbb foglalkozásra. De még egy más körülmény is. Typikus, nagyszabású politikai delictumok — eltekintve a romboló anarchisták propaganda-gyilkosságaitól — a békés időkben — szerencsére — igen ritkán fordulnak elő. Felségsértés, hűtlenség, lázadás büntette a háborút megelőző négy évtizeden át alig is jött elő büntető bíróságaink gyakorlatában.

A világháború és a rettenetes összeomlásunk, a békebeli jogi és erkölcsi rendnek ez a szörnyűséges kataklizmája, azonban kitermelte ezeket a lehetetlennek vélt legsúlyosabb politikai büntetteket is. Magára a világháború kitérésére is a gyujtószikrát egy politikai gyilkosság, a mi volt trónörökösünk meggyilkolása szolgáltatta. Jöttek aztán özönével a hűtlenségi, a nagyszabású izgatási, a hadviselés érdekeit sértő, majd a felségsértési esetek is. Jött végül a legszomorúbb emlékü proletárdiktatura, a négyhónapos u. n. „tömegmozgalom”. Lett így — sajnos — bőséges bírói gyakorlatunk az állam elleni legsúlyosabb bűncselekményekre, köztük a tipikus politikai delictumokra vonatkozó büntető törvény-szakaszok alkalmazásáról is.

Most hát, túlesve ezen a rettenetes korszakon, van alkalmunk arról elmélkedni, beváltak-e a Büntetőtörvénykönyvnek ezekre a legsúlyosabb büntetésekre vonatkozó szakaszai, nem szorulnak-e azok valamelyes revízióra az átélt nehéz korszak tanulságai alapján?

Büntetőtörvénykönyvünknek teljes átdolgozása, revíziója ugyan ma nincs napirenden. Az igazságügyi kormány — úgy látszik — egy újabb, rövid Novellával akar segíteni a Büntetőtörvénykönyv legégetőbb hiányain. Szakembereink közül is többen úgy nyilatkoztak, hogy a revízió ideje még nem érkezett el. De épen azért, mert így áll a helyzet, ha még talán hosszú évekig kell várnunk a Büntetőtörvénykönyv teljes átdolgozására, nem lenne-e kötelességünk ezt az időt arra használni fel, hogy tudományos szempontból vizsgáljunk át Büntetőtörvénykönyvünk egész anyagát, mennyiben váltak be és mennyiben szorulnak gyökeresebb átdolgozásra, vagy simitásra a törvény egyes részei. Hiszen Büntetőtörvénykönyvünk a jövő évben éri el megalkotásának 50-ik évfordulóját. Egy félszázad pedig, kivált ha oly nagy eseményekkel és változásokkal teljes, mint amit a magyar nemzet most élt át, bizonyára elég sok tanulságot nyújt egy törvénykönyv életképességének a megállapítására és hiányainak, vagy hibáinak kimutatására. Büntetőtörvénykönyvünk amennyire kiváló alkotás volt a maga idején s amennyire kielégítette a múlt század utolsó negyedének gyakorlati igényeit, annyira

rászorult a XX. század első két tizedének változott viszonyai folytán az alapos átdolgozásra. Igazolja ezt az a sok új törvény, melyet a Büntetőtörvénykönyv kirívóbb hibáinak és hiányainak orvoslására már a háború előtti években, majd a háború alatt és után különösen a felburjánzott gazdasági visszaélések letörésére meg kellett alkotnunk.

A német büntetőjogi tudomány munkásai közel négy évtizedig nem is gondoltak az 1871-ik német birodalmi Büntetőtörvénykönyv revíziójára, de akkor, meggyőződve az átdolgozás szükségéről, valamennyien összefogtak s 1908-ban tízenöt kötetes hatalmas munkával álltak sorompóba a nagy törvényhozási mű előkészítésére, fejezetenkint mutatva ki a hazai és a külföldi jog haladását és az egyes fejezetekre vonatkozó reformszükségleteket. Ez a nagy példa lebegett előttem, mikor arra gondoltam, nem lenne-e időszerű, hogy mi is, a büntetőjogtudomány magyar munkásai, összefognánk s Büntetőtörvénykönyvünk revíziójának 1913-ban megkezdett, de a háború által erőszakosan félbeszakított fonalát egyelőre elméleti, tudományos téren vennők fel s ezzel készítenők elő a törvény megújításának nehéz munkáját.

Ez volt a másik indító ok, ami a politikai bűncselekményekkel való foglalkozásra készítetett. Először az összes u. n. *állam elleni* büntetteket tettem tanulmány tárgyává. Ezekre a fejezetekre vonatkozólag már a háború előtti években úgy az elmélet, mint a gyakorlat számos hiányt és sok reformálni valót állapított meg. A probléma nagysága és nehézsége azonban arra kényszerített, hogy egyelőre csak annak egy részletére, a *politikai* bűncselekmények vizsgálatára szorítkozzam. E tárgyról készített dolgozatomnak a politikai bűncselekmények fogalmára, a politikai büntettek büntetési rendszerére és menedékjogára vonatkozó részét óhajtom most a t. osztályülésnek bemutatni, előre bocsátva, hogy ezt a három részletkérdést is csak a legvázlatosabban tárgyalhatom, mert behatóbb kifejtésük, tekintettel az alig áttekinthető gazdag irodalomra és a gyakorlati vitakérdések egész tömegére, egy-egy külön kötetet igényelne.

II. Miként említettem, a Büntetőtörvénykönyv nemcsak nem tartalmaz külön fejezetet a politikai delictumokról, de a politikai jelző elő sem fordul a Büntetőtörvénykönyvben. Ez azonban még nem bizonyíték arra, hogy a magyar büntetőjog nem ismerné a politikai delictumokat. Hány büntetőjogi fogalmat, hányféle csoportosítást használunk a tudományban vagy a bírói gyakorlatban, amit a Büntetőtörvénykönyv kifejezetten nem ismer. A dolog tényleg úgy áll, hogy erre a fogalomra első sorban a büntetőjog nemzetközi vonatkozásaiban, a hibásan u. n. *nemzetközi büntetőjogban* van szükség. Ezt a fogalmat tehát a Büntetőtörvénykönyvnek a külföldön elkövetett bűncselekmények, vagy a belföldön véghezvitt delictumok külföldre menekült tetteinek megbüntetésére vonatkozó szakaszaiban kell keresnünk.

Ezek közt a szakaszok közt rögtön rá is találunk azokra a delictumokra, amiket irodalmilag és a kiadatási gyakorlatban legtöbbször politikai bűncselekményeknek szoktak nevezni. A Büntetőtörvénykönyv 7. §-a rendeli, hogy az a magyar honos, aki a törvény különös részének I—IV. és a XI. fejezetében foglalt cselekményeket, azaz felségsértést, királybántalmazást, hűtlenséget, lázadást és pénzhamisítást külföldön követi el, ezekért a delictumokért a magyar Büntetőtörvénykönyv szerint akkor is megbüntetendő, ha amiatt a külföldön már elítéltetett, vagy a kiszabott büntetést már ott ki is töltötte. Az 1921. évi III. t.-c. kiterjeszti ezt a rendelkezést „az állami és társadalmi rend”, illetőleg „a magyar állam és a magyar nemzet megbecsülése” ellen elkövetett új tényálladékokra is.

Erre a különös rendelkezésre való tekintettel sokan felületesen ezt a néhány cselekményt tekintik politikai bűncselekményeknek. Ez a nézet azonban nem helytálló, mert a 7. §-nak ez a rendelkezése nem jelent fogalmi meghatározást, sem összefoglalást csak egy, az u. n. személyiségi elvből és az állami önvédelem elméletéből folyó különleges intézkedés, melynek célja az, hogy ezeknek az állam politikai vagy gazdasági életére legveszélyesebb büntetteknek az elkövetői, ha tettüket külföldön vitték is véghez, ne menekedhessenek meg a magyar Büntetőtörvénykönyv szerint kijáró szigorubb

büntetéstől. Kétségtelen azonban, hogy tartalmilag nemcsak ez a néhány delictum politikai bűncselekmény, valamint az is, hogy ezek a tényálladékok sem mindig tekinthetők politikaiaknak, sőt a közéjük sorozott pénzhamisítás, mint később rátérek, egyáltalán, elvileg nem minősíthető politikai delictumnak.

De kézzelfogható bizonyíték arra, hogy a Büntetőtörvénykönyv ismeri a politikai bűncselekmények fogalmát, az a tény is, hogy az *államfogházbüntetést*, mint a Büntetőtörvénykönyv miniszteri indoklásában világosan olvasható, épen a politikai büntettekre vonatkozólag vette fel a Büntetőtörvénykönyv, mert szükségét érezte annak, hogy a politikai büntettek legalább bizonyos esetekben ne a rendes, a nagyközönség szemében megbélyegzőnek tekintett börtönbüntetésekkel sujtassanak, hanem u. n. custodia honestával, úgy, mint a francia, belga és a német Büntetőtörvénykönyvek szerint.¹ Igaz, hogy Büntetőtörvénykönyvünk az államfogházat még két más, nem politikai bűncselekményre is alkalmazza s mint említtem, nem minden esetben sujtja ezzel a valódi politikai delictumokat sem, de érdemben el nem vitatható, hogy ennek a különleges szabadságvesztési nemnek a fenntartása a politikai bűncselekmények létezésének az elismerésével függ össze.

Ezenfelül egy újabb törvény, az 1913 : XXXIV t.-c. 3. §-a már világosan használja a „*politikai célzat*” kifejezést („aki a királyság intézményét politikai célzattal megtámadja”). De döntő bizonyosság a politikai delictum tételesjogi létezése mellett a kiadatási szerződéseket becikkelyező törvényeink egész sora, melyek kivétel nélkül kifejezetten előírják, hogy *politikai vagy azokkal kapcsolatos bűncselekmények miatt* nincs helye kiadatásnak.

Arról tehát, hogy a büntetőjog nem ismerné a politikai büntetteket, nem lehet beszélni, csupán arról, hogy tételes rendelkezés sem a Büntetőtörvénykönyvben, sem külön törvényekben nincs arról, hogy mely tényálladékokat kell vagy

¹ Helyesen mutat rá Ruber József, hogy Büntetőtörvénykönyvünknek a politikai bűncselekményekre vonatkozó része a XIX. század első felének francia doktrinárjei és az 1831. évi belga kongresszus hagyományain épült fel. (Bűnügyi Szemle III. kötet, 371 l.)

lehet politikai bűncselekményeknek tekinteni. Ez utóbbi körülmény az, ami a politikai bűncselekmények fogalma körül a véleményeltéréseket s a vitatkozások rengetegét előidézte. Ezekkel az irodalmi és diplomáciai vitatkozásokkal nem kívánok ezuttal foglalkozni, csupán a büntetőjogi és a nemzetközi jogi irodalomban legismertebb négy felfogásra akarok rámutatni.

Politikai bűncselekmények alatt igen sokan (Henke, Fröbel, Wahlberg, Bar) általában a *politikai motivumból* elkövetett bűncselekményeket értik. Ez a subjectivista felfogás azonban végeredményében odavezet, hogy politikai delictum lehet bármely bűncselekmény, hiszen alig van büntett, amit el ne lehetne követni politikai motivumból. Így a politikai büntettek csakugyan nem alkotnának önálló bűncselekmény csoportot. Az íróknak egy másik s talán az előbbinél nagyobb csoportja (Holtzendorff, Liszt, Homberger, Haus, Garraud, Ortolan, Fabreguettes, Teichmann) az ellenkező, t. i. objectivista szempontból indulnak ki s a *politikai tárgy* alapján igyekeznek meghatározni a fogalmat s így jutnak oda, hogy a politikai büntetteket vagy egyenesen azonosítják az *állam elleni* büntettekkel, vagy azok egy szűkebb csoportjául tekintik. Az íróknak harmadik csoportja (Carrara, Lammasch, Bernard) nyíltan bevallja, hogy a politikai büntett fogalma annyira ingatag, hogy annak meghatározása meddő kísérlet vagy legalább is jogi szempontból biztos és megnyugtató definitiót adni lehetetlenség. A negyedik nézet végül az, hogy a politikai büntett fogalma és köre tekintetében különbséget kell tenni a belföldi és a külföldi jog szerint, vagyis a belföldi jog szempontjából az objectivista, a külföldi jog, a nemzetközi jog szempontjából a subjectivista álláspont lenne az irányadó.

Számoljunk le először a két utolsó állásponttal.

Az a felfogás, hogy a politikai delictum fogalmának meghatározása meddő kísérlet, tehát azzal ne is foglalkozunk, kényelmes, de nem követhető. Igaz, hogy az eddigi meghatározások mindenike ellen tehető alapos kifogás, de hiszen nem is a mindenképpen kielégítő meghatározást kutatjuk, ami csakugyan lehetetlenség, hanem azt, hogy mik azok az ismérvek,

amiből megnyugtatóan eldönthetjük, hogy valamely bűncselekmény az adott esetben politikainak tekintendő-e vagy sem. Ez pedig a büntetőjogtudomány legsajátosabb feladata. Ezért, ha eddig nem sikerült azt tökéletesen megoldani, folytatnunk kell a vizsgálódást tovább és tovább ez irányban nekünk is s majd utódainknak is. Bármennyire elszomorító, hogy a legszebb és legalaposabbnak látszó elméleteket is megcáfolja vagy kigúnyolja a rideg gyakorlati élet, a nemzetközi jogviszonyokban még mindig vissza-visszatérő önkény és durva erőszak, de nem önmagunk iránti kötelességünk-e a nemzetközi jog terén tapasztalt visszasságokat, tökéletlenségeket egyelőre legalább tudományos téren visszaverni s a helyesebb és igazságosabb felfogás diadalrajuttatásáért küzdeni?

Épúgy elfogadhatatlan az a közvetítő álláspont, hogy a hazai jog szempontjából más elméletet tanítsunk, mint a nemzetközijogi szempontból.

Ez a nézet ugyan, melyet egy kiváló veterán magyar írónk: *Tarnai* János is képvisel egy kitűnő tanulmányban (A politikai büntett, 1917), első pillanatra nagyon tetszetős. Kétségtelen ugyanis, hogy a politikai büntett fogalmának meghatározásánál a nehézséget az okozza, hogy egészen más szempontból indul ki a büntetőjog és másból a nemzetközi jog ennél a fogalomnál s ennek következményei levonásánál. A büntetőjog mint minden kérdést, úgy ezt is az igazságos megtorlás és a társadalmi rend védelme szempontjából nézi. A nemzetközi jog pedig a politikai büntettek problémájával is a politikai célszerűség, vagyis a nemzetközi bonyodalmak lehető elhárítása, az államok közötti feszültségek, az összeköttetési pontok lehető kiküszöbölése céljából foglalkozik. Ezért jutnak sokszor ellenkező eredményre a büntetőjogász és a nemzetközi jogász.

A büntetőjogász a politikai büntett esetében is nemcsak a tettes alanyi bűnösségét, de a cselekmény objectiv súlyát is vizsgálja s miután ezek a büntettek gyakran az állam, a haza létalapjait, a nemzet egységét vagy becsületét támadják meg, hajlandó a szigorubb felfogásra a politikai büntettekkel szemben. Ezért igyekszünk mi szorosabban értelmezni s minél

szűkebb körre szorítani a politikai büntetteket, mint kivételt az általános büntetőjogi szabályok alól. A nemzetközi jogász ellenben mindig azt nézi, okozhat-e valamely konkrét bűncselekmény, melynek tettese külföldre menekült, politikai bonyodalmat s miután ez gyakran egy látszólag közönséges, jelentéktelen bűncselekményből is előállhat, ezért magyarázzák ők kiterjesztőleg, tisztán a motivum és a célzat alapján, a politikai delictum fogalmát és körét.

De ha mindez igaz is, elég ok-e ez arra, hogy a politikai büntett fogalmát másképen állapítsuk meg a belföldi jog és másképen a nemzetközi jog számára? Ez nézetem szerint indokolatlan tétovázás lenne, vagy pedig a büntetőjogi felfogás alárendelését jelentené a nemzetközivel szemben. Ha a gyakorlatban, egy-egy kényes kiadási ügyben, ezt kénytelenek vagyunk is megtenni, a tudományban semmi alapja nincs ily meghátrálásnak. Az bizonyos, hogy a politikai delictumok is bűncselekmények, azoknak egy különleges csoportja. A fogalom megalkotása tehát kétségtelenül a büntetőjogtudományt illeti első sorban. A büntetőjogtudomány hivatása az, hogy biztos iránytűt és fogantyút adjon a diplomáciai gyakorlatnak e kényes és vitás fogalom értelmezésére és alkalmazására nézve. Elég sajnálatos, hogy a nemzetközi jog és a diplomáciai gyakorlat még mindig oly gyenge, laza talaj, melyen a legszilárdabb jogi fogalmak és követelések csak nehezen és sokszor elferdítve tudnak gyökeret verni.

Ha tehát a büntetőjog feladatának tekintjük a politikai delictum fogalmának megállapítását, akkor az elméleti vita tulajdonképpen az előbb említett két ellentétes felfogás, a subjectivista és az objectivista kiindulási pont között áll fenn.

A subjectivista felfogású írók szerint a politikai delictum legjellemzőbb ismérve a *politikai motivum*. Ebből igaz annyit, hogy motivum nélkül nincs semmiféle bűncselekmény, politikai delictum sem jöhet tehát létre motivum nélkül. Úgyde mi a politikai motivum s van-e egyáltalán politikai motivum? A politikai motivum nézetem szerint semmitmondó tautologia, épúgy mintha azt mondanók, hogy sajtóvétség az a cselekmény, amelynek sajtómotivuma, katonai büntett, amelynek katonai motivuma volt. A motivum érzelem vagy indulat, ami

megadja valamely cselekmény etikai színezetét. A politikai motivum kifejezéssel azonban még nem jeleztük, hogy egy politikai delictum milyen érzelemből lett elkövetve vagy legalább is ez nem szabatos ismerv.

Hiszen a politikai delictumokat is igen különböző indító okokból lehet elkövetni.¹ Lehet őszinte hazaszeretetből, a hazáért, a nemzet helyesen vagy helytelenül felfogott érdekéért, jóléteért való lelkesedésből, rajongásból, de épúgy el lehet követni féktelen becsvágyból, beteges ambícióból, hiúságból, hatalmi, uralkodási vágyból, sőt esetleg tisztán személyes boszúból, pénzvágyból. A politikai motivum kifejezés tehát nem nyújt alkalmas iránytűt valamely bűncselekmény subjectiv oldalának jellemzésére. A Corday Sarolta és a Lucchini (Erzsébet királyné gyilkosa) vagy a mi Lenin-fiúink politikai gyilkosságai között subjectiv oldalról is ég és föld különbsége van. A *hazafias* motivum és a *politikai* motivum pedig nem azonos fogalmak. Politikai delictum nem mindig és nemcsak hazafias motivumból követhető el.

Subjectiv szempontból helyesebb és biztosabb ismerv a politikai büntettek nézve a *célzat*. A „politikai célzat” kifejezés értelme kétségtelenül egységesebb és határozottabb. Jelenti azt, hogy a tettes a közügyekben tevékenykedni, az államügyekbe beavatkozni akar, a fennálló állapotokat megváltoztatni, a közügyeket bizonyos irányba terelni kívánja. Ily célzat elengedhetetlen kelléke minden politikai bűncselekménynek. Politikai célzat nélkül nincs politikai büntett.

Úgyde épen az már most a kérdés, vajjon a politikai célzatban áll-e a politikai delictum lényege, ez-e a döntő ismerv arra, hogy valamely bűncselekményt politikai jellegűnek minősítsünk? Nézetem szerint ezt vitatni egyoldalúság. Bármennyire igaz, hogy politikai célzat nélkül nincs politikai delictum, azonban csupán ebből kiindulni, vagyis erre építeni

¹ F. Holtendorff a politikai gyilkosságoknak három motivumát különbözteti meg; 1. a boszút, valóságos vagy vélt sérelem megtorlásának a vágyát, 2. a kötelességrajongást (Pflichtwahn), vallási, erkölcsi, vagy politikai törvény megvalósítására való hivatottság érzetét, 3. jogi rajongást (Rechtswahn), az igazság megvalósításáért való exaltációt. (L. Das Verbrechen des Mordes und die Todesstrafe. 1875. 77.)

a politikai delictumok kiválogatását, semmiesetre sem oldaná meg a feltett kérdést. A célzat, a motivum, sőt maga a szándék is csak egyik része, egy talán igen fontos, de nem egyedüli ismérve valamely bűncselekménynek. A subjectivista álláspont tehát nem kielégítő, mert csak az egyik oldalára mutat rá a politikai delictumoknak s ezt az ismérvet kellett túl emeli ki.

Még világosabban úgy fejezhetjük ki ezt a gondolatot, hogy magában véve a politikai célzat vagy motivum nem kvalifikál valamely cselekményt politikaivá. Hiába állítja a tolvaj, hogy ő politikai célzattal lopta meg vagy rabolta ki a sértett személyt; ha ő a lopott vagy rabolt pénzt saját céljaira fordította, szó sem lehet politikai delictumról.

Alig szükség kiemelnem, hogy a politikai célzat sem azonos a *hazafias céllal*, vagyis nemcsak a hazafias célból elkövetett bűncselekmény politikai delictum. A haza megrontására, az egyéni önző érdekekre irányzott céllal, tehát nyilván hazafiatlan, nemzetrontó vagy nemzetgyalázó célból elkövetett bűncselekmény is lehet politikai delictum.

A politikai célzat tehát amily fontos és elengedhetetlen a politikai delictum megállapításához, *sohasem* egyedüli jellemző ismérve annak, hanem csak egyik, a subjectiv *különös kelléke* a tényálladáknak, ami azonban szintén csak akkor lesz döntő súlyú a minősítésre, ha a tettes célzata valóban semmi más nem volt, mint a politikai változás előidézése, illetőleg az ő politikai eszméjének, céljának elérése. Ha a tett elkövetésénél a politikai célzat csak mellékes vagy épen csak ürügy volt más közvetlen cél elérésére, a politikai delictum subjectiv kelléke nem állapítható meg.

Az anarchista merényleteket, államfők vagy más politikai személyek, államférfiak meggyilkolását, bármennyire fennforgott a tettesek politikai célzata, csak azon esetben tekinthetjük igazi politikai büntetteknek, ha a tettesek célzata kizárólag az illető politikai személy megsemmisítése által elérni óhajtott politikai változás, a fennálló állami rend megdöntése és egy új állami vagy társadalmi rend megteremtése volt. Így igazi politikai célzattal ölte meg Caserio Carnot francia elnököt, Adler Frigyes Stürgkh osztrák miniszter-

elnököt, valamint kétségtelenül politikai célzattal történt a mi nagy Tisza Istvánunk megöletése a szomorú októberi forradalom sikere érdekében.¹

Mihelyt azonban a tettes közvetlen célja nem ilyen politikai jellegű, hanem más egyéni cél elérése vagy elővitele, a politikai delictum subjectiv oldala már nem tökéletes. Azok, akik merő hiúságból, például nevüknek, arcképüknek az ujságokban várható közlése vagy dicsőítése reményében vagy akik forradalom idején önző vagyoni érdekből, rablás vagy lopás elkövetése célzatával ölnek meg politikai személyeket, vagy követnek el másféle büntetteket, az ilyen nem valódi politikai célzattól cselekvők nem minősíthetők politikai büntetteknek.

A politikai büntetteknek ezek szerint egyik, de csak egyik ismérve a politikai célzat. A másik, szintén elengedhetetlen ismérve, hogy a cselekmény tárgya is politikai jellegű legyen. Vagyis politikai büntett csak az a cselekmény, melynek jogi tárgya is politikai természetű.

Mit kell *politikai tárgy* alatt érteni, mely cselekményeket lehet és kell tehát az objectiv ismérv alapján is politikaiaknak tekinteni, ez iránt még ma is teljesen szétfolynak a nézetek. Sokan ez okból a taxatív felsorolást tartják egyedül megnyugtatónak s kétségtelen, hogy legkényelmesebb megoldás ez lenne. Úgyde a taxationak is csak elvi alaptól, azaz

¹ Viszont épen ez a, reánk annyira fájdalmas bűnügy bizonyítja, hogy maga a célzat nem tesz valamely delictumot politikaivá. Tisza István akkor, amikor meggyilkolták, már nem volt miniszterelnök, így szigorúan jogi szempontból hiányzott a politikai delictum különös jogi tárgya, az ő megöletése tehát közönséges gyilkosságnak volt tekintendő. Erre a *büntetőjogi* álláspontra helyezkedve kérte a magyar állam először a Tisza ellen, még a forradalom előtt elkövetett gyilkossági kísérlet tettesének, majd a befejezett gyilkosság két részesének kiadatását Ausztriától. Ausztria mindkét esetben megtagadta a kiadást arra való hivatkozással, hogy gróf Tisza, ha nem volt is miniszterelnök a merényletek idején, de egy politikai irány főképviselője s egyéniségénél fogva „a forradalom legveszélyesebb ellensége” volt, így a gyilkosság politikai jellegű lévén, a tetteseket a menedékjog megilleti. (L. Szondy Viktor: A politikai büntettek menedékjoga a magyar kiadatási szerződésekben. Jogállam, 1924. 449.)

bizonyos elméleti megállapodásból kell kiindúlnia. Az elméleti vizsgálódás és megállapodás elől tehát nem lehet kitérnünk.

Legáltalánosabban az állam politikai rendjét, röviden az alkotmányt lehetne a politikai büntettek jogi tárgya gyanánt tekinteni. Ez azonban, ha helyes értelmezéssel a tudomány embereit talán kielégítené is, gyakorlati szempontból még mindig vitákat és zavarokat jelenthet a kiadatás felett határozó hatóságok részére. S elméletileg is helyesen mutat rá *Prins* arra, hogy a politikai rend fogalma is másat jelent a külföld és másat a belföld tekintetében. A külfölddel szemben jelenti az állam függetlenségét, területi integritását és más államokhoz való viszonyát, míg a belföld szempontjából politikai büntetteknek tekinthetők azok a cselekmények, melyek egyfelől a politikai hatalom létét és működését, másfelől az állampolgárok politikai jogait, vagyis az államhatalom kialakításában a nemzet részvételét zavarják vagy akadályozzák. Maga *Prins* hozza fel azonban, hogy ez a meghatározás, illetőleg körvonalazás sem nyújt biztos iránytűt, így a lázadás közönséges büntett, ha csak a hatóságok működése ellen irányul, de politikai deliktummá lesz, mikor a kormányzat felforgatására törekszik, mert ez esetben már a politikai rend elleni támadást jelent. (*Science pénal et droit positif.* 91—92.)

A politikai büntett fogalmával legbővebben foglalkozó francia író, *Fabreguettes*, aki szintén lehetőleg általános meghatározást igyekszik adni, („politikai büntett az a cselekmény, mely az államot politikai szervezetében, sajátos jogaiban sérti“), magyarázat gyanánt azt teszi hozzá, hogy „ideértendők mindazok a cselekmények, melyeknek célja a szervezett politikai rendet a büntetőtörvénybe ütköző módon megváltoztatni, átalakítani, gyengíteni, aláásni, lerontani, felforgatni, az államban zavarokat és gyűlölködéseket előidézni“. (*Traité des délits politiques et des infractions par la parole, l'écriture et la presse.* I. köt. 59 l.)

Nézetem szerint azért leghelyesebb, ha a politikai büntett jogi tárgyat kissé közelebbről igyekszünk meghatározni, vagyis kiemeljük a politikai rend, az alkotmány ama részeit, melyeknek megtámadása politikai sérelmet vagy veszélyt jelent. Így kétségtelenül politikai tárgyak: az államfő, az állam-

terület, az államforma, az állam, — az országgyűlés és a kormány biztonsága, zavartalan működése, az állam és a nemzet becsülete, — az állampolgárok politikai jogai. Körülbelül ezek ellen a jogtárgyak ellen elkövetett erőszakos támadások, ezek megsértése vagy konkrét veszélyeztetése képezi rendszerint a politikai deliktumok tartalmát. Ezeknek a tárgyaknak a szerencsés összefoglalása egy tömör meghatározásba lenné a nehéz probléma elméleti megoldása.

A politikai deliktum tehát nézetem szerint nem azonos az u. n. *állam elleni* deliktumok fogalmával. Kétségtelenül minden politikai büntett állam elleni cselekmény, de állam elleni bűncselekmény lehet más, nem politikai büntett is. Az igazságszolgáltatás elleni vagy a hivatali büntettek állam elleniek, mert közvetlenül az államot mint jogintézményt támadják meg, de azért nem politikai cselekmények. Legfeljebb kivételesen válhatnak azzá, ha politikai személyek ellen követettek el, pl. egy törvényesen letartóztatott politikai egyéniség megszojtetése a fogházból, vagy ha egy közhivatalnok a fegyveres erőt alkalmazná politikai célú büntett elkövetésére.

Míg azonban eddig a pontig teljesen helyeslem az irodalom többségének az álláspontját, t. i. hogy a politikai deliktum megállapításához elengedhetetlen kellék a politikai jogi tárgy fennforgása, már nem osztom azok nézetét, akik a politikai delictum egyedüli ismérvének a jogi tárgyat tekintik. Így nézetem szerint egyoldalúság úgy állítani fel a tételt, mint pl. *Tarnai*, hogy valamely cselekmény politikai minőségét egyedül a cselekvés tárgya, a „megtámadott jogi jószág minősége“ határozza meg. Ez az objectív álláspont túlhajtása. *Tarnai* őszintén le is vonja ennek a merev objectivismusnak a folyományát s kategorikusan kijelenti, hogy a politikai delictum tényálladékaéhoz nem tartozik valamely külön dolus, nem szükséges a politikai célzat sem.

A büntetőjogi dogmatika kiforrott tétele, hogy minden bűncselekmény tényálladékanak két eleme, u. n. alanyi és a tárgyi oldala van. Mindakét oldalon az egyes cselekményeket bizonyos különleges vonások jellemzik. Ez áll a politikai delictumokra is. Vagyis a politikai delictumok, mint egy speciális bűncselekmény-csoporthoz tartozó tényálladékok

mindenikéhez mindakét oldalon bizonyos specialitás, azaz bizonyos szorosan meghatározott különleges ismérv is kívánatik. Ezt úgy lehet legszabatosabban kifejezni, hogy politikai delictum csak *politikai jogi tárgynak kizárólag politikai célzattal történt megsértése vagy veszélyeztetése által* létesül. Amint nem elég a motivum, illetőleg a célzat, úgy magában nem elég a politikai tárgy sem. Politikai tárgynak politikai célzat nélkül való megsértése nem minősíthető politikai delictumnak. Aki kirabolja a királyt mint gazdag embert, de minden politikai célzat nélkül, az ugyan a felségsértés vagy a királybántalmazás büntetében marasztalendő, de ez a felségsértés vagy királybántalmazás nem politikai bűncselekmény.

Ez a meghatározás, helyesebben körvonalazás vagy formula, melyet így végeredményben megállapítottunk, nézetem szerint úgy a büntetőjog, mint a nemzetközi jog területén biztos és elvi alapon nyugvó tájékoztatást nyújt annak az eldöntésénél, hogy valamely bűncselekmény elvi általánosságban vagy a fennforgó esetben politikai delictumnak minősíthető-e?

Ezzel a formulával a kezünkben igazi, vagyis tipikus politikai bűncselekményeknek nevezhetjük a Büntető törvénykönyv különös részének első négy fejezetében foglalt tényálladékokat, a már többször említett felségsértést, királybántalmazást és királysértést (ezidőszerint nálunk kormányzósértést), a hűtlenséget és a lázadást.

A felségsértés tekintetében a részletkérdések rengetegéből csak azt emelem ki, hogy a felségsértés első főtényálladékát, az államfő ellen elkövetett ölési merényleteket, az 1856-iki belga u. n. merényletzáradék óta az összes újabb nemzetközi kiadatási szerződések kifejezetten kivesszik a politikai delictumok közül. Ez azonban egyszerűen hibás, szinte értelmetlen szövegezés. Az államfő megölése, sőt annak kísérlete is, mint az államéletet megrendítő, esetleg az államforma változását maga után vonó cselekmény kétségtelenül politikai delictum, mely nem válik közönséges büntetté azért, mert a gyilkosság bárkivel szemben elkövetve is büntetendő. A kiadatási szerződéseket tehát helyesen úgy kellene szövegezni, hogy az idegen államfők elleni merényletek tettesei és részesei — dacára

annak, hogy politikai büntettek miatt nincs helye kiadatásnak, — kivételesen mégis kiadatnak.

Az államfő-gyilkosok kiadatása vagyis tőlük a menedékjog megtagadása ugyan 1856-ban Franciaország és Belgium között, a III. Napoleon ellen elkövetett merénylet alkalmából s kétségtelenül francia politikai nyomás hatása alatt született meg, de alapjában véve csak helyeselhető s büntetőjogi szempontból örvendetes, mert a gyilkosság, mint közönséges cselekmény is a legsúlyosabb, államfővel szemben elkövetve pedig hatványozottan súlyos büntett, melynek tettese, ha politikai célzattal cselekedett is, nem érdemelhet büntetlenséget.

Mint fentebb említettem, a Büntetőtörvénykönyv 7. §-a a felségsértés, királysértés, hűtlenség és a lázadás mellett még a pénzhamisítást sorozza azok közé a büntettek közé, melyek miatt, ha a tettes külföldön már elítéltetett is, itt hon újból eljárás indítandó ellene. Ezen az alapon tekintik sokan politikai büntettnek a *pénzhamisítást* is. Nézetem szerint ez a felfogás helytelen. A pénzhamisítás a mai büntetőjogi és nemzetközjogi szabályok értelmében nem politikai cselekmény. A régi magyar jog ugyan, a római jogi reminiscenciák alapján, a felségsértési, majd a hűtlenségi esetek között tárgyalja a pénzhamisítást s a mai Büntetőtörvénykönyvünk is a fejezetek elhelyezését tekintve kétségtelenül állam elleni büntettnek tekinti azt, de ma már tisztában vagyunk azzal, hogy ennek a cselekménynek a valódi jogi tárgya a közhitel, a pénzforgalom biztonsága, tehát helyesen a társadalom elleni cselekménynek minősítendő.

Egyébként, hogy ma már a tételes büntetőjogunk sem tekinti politikai bűncselekménynek a pénzhamisítást, ezt bizonyítja az a tény, hogy az összes kiadatási szerződéseinkben a pénzhamisítás mindenütt azok közé a *közönséges* bűncselekmények közé van felvéve, melyek miatt kiadatásnak van helye. Az a felfogás pedig, hogy ezt a cselekményt a hazai jog szempontjából politikai, a külföld szempontjából pedig közönséges büntettnek minősítsük, semmiképpen nem állja ki a bírálatot. De nincs erre a kétféle minősítésre szükség, hiszen a Büntetőtörvénykönyv 7. §-ának említett szabálya csak azt akarta lehetővé tenni, hogy a pénzhamisítás miatt

is, ha azt egy magyar honos külföldön követte el, amennyiben az illető később a mi kezünkbe kerül, e cselekménye miatt, mely a magyar államot gazdasági érdekében jelentékenyen sérthette, a magyar Büntetőtörvénykönyv által előírt szigorú büntetés alá legyen vonható, vagyis a külföldön netalán kiállott csekélyebb büntetés ne legyen akadálya a tettes szigorúbb megbüntetésének.

A múlt év folyamán oly szomorú hírességre jutott frankhamisítási per alkalmából a francia kormány felvetette a kérdést, nem kellene-e a pénzhamisítás hatályosabb büntetőjogi üldözése érdekében az összes kulturállamoknak egy külön nemzetközi egyezményt kötniök azon célból, hogy a külföldi pénzérmekek vagy papírpénzjegyek hamisítása is a belföldiekével egyenlően legyen büntetve. A magyar Büntetőtörvénykönyv és a mi eddigi kiadatási szerződéseink alapján erre könnyű volt választ adnunk. Miután ez idő szerint is a magyar Büntetőtörvénykönyv egyenlően bünteti a hazai és a külföldi pénzek hamisítását s a pénzhamisítás, mint közönséges bűncselekmény miatt kiadatásnak van helye, részünkről semmi akadálya nincs annak, hogy egy ily, kizárólag erre irányuló általános, illetőleg egyetemes egyezményhez hozzájáruljunk.

Ellenben azt a továbbmenő tervet, ami a múlt évi egyik nemzetközi kongresszuson tárgyalatott, hogy a „nemzetközi büntettek”, akár államok, akár egyesek követték legyenek el azokat, egy újonnan szervezendő *állandó nemzetközi büntető bíróság* (Cour criminelle internationale) hatáskörébe utaltassanak s ez szabjon a nemzetközi törvényeket megsértő államokra és egyesekre is büntetéseket és biztosító rendszabályokat, ezt a tervet se elvi általánosságban, se különösen a politikai delictumokra vagy csak a pénzhamisításra is, nem lehet helyeselnünk. Ez a terv, amellyel most közelebbről foglalkozni nem kívánok, kétségtelenül az egyes államok igazságügyi szuverenitásának a csorbitása, esetleg megsemmisítése lenne. Remélhető azonban, hogy ez a terv örök terv marad.

A hollandiai és a magyar bíróságoknak az említett frankhamisítási ügyben hozott ítéletei szép bizonyságok arról, hogy a hivatása magaslatán álló állami bíróság teljes garanciát nyújt az idegen államban elkövetett vagy idegen állam

pénzére vonatkozólag történt pénzhamisítások igazságos elintézése iránt. Mind a három magyar bírói fórum, mely ezen ügyben ítélt, elismerésre méltó objectivitással és következetességgel emeli ki, hogy a legtisztább hazafias motívum vagy hazafias célzat sem változtathatja meg ennek a büntettnék a jellegét, vagyis az nem politikai, hanem közönséges bűncselekmény. A hazafias motívum, ha valóban fennforgott, csak mint enyhítő körülmény mérlegelhető a vádlottak büntetésének kiszabásánál.

Az említett négy bűncselekményen kívül tipikus politikai delictumok még, meghatározásunk alapján, az izgatás, a lázítás, az állami és társadalmi rend felforgatására irányuló új tényálladékok (1921: III. t.-c. 1—3., 5. §§.), a nemzetrágalmozás és nemzetgyalázás, a királyság intézményének a megtámadása, a polgárok választói joga elleni bűncselekmények, a fegyveres erő elleni egyes tényálladékok, az országos határjelek meghamisítása, továbbá a hatóság elleni erőszak esetei közül az országgyűlés és a kormány tagjai elleni erőszak tényálladéka és a hivatali titok megsértése, ha államtitok elárulásáról volt szó.

Eddig tart, a fentebbi formulánkat követve, a politikai bűncselekmények köre. Vagyis az említett delictumok nevezhetők igazi, vagy tiszta vagy amint a nemzetközi jogi írók szeretik mondani, *absolut* politikai bűncselekményeknek. A nemzetközijogi irodalomban u. n. *összetett* vagy *vegyes* (délits politiques complexes ou mixtes), valamint a politikaiakkal *kapcsolatos* (délits connexes aux délits politiques) delictumok nézetem szerint büntetőjogi értelemben egyáltalán nem politikai bűncselekmények.

A kapcsolatos vagy összefüggő delictumok problémáival, ami a nemzetközi büntetőjogi irodalom igazi gordiusi csomója, nem tartom szükségesnek részletesebben foglalkozni, mert ez a foglalkozás csakugyan sikos talajra, a controversiák, a következtetések, a casuistica birodalmába vezetne. Azt mint tényt el kell fogadni, hogy a valódi politikai bűncselekményeken kívül a nemzetközi jog, a kiadatási, illetőleg menedékjog szempontjából, ezidőszerint hasonló bánásmódban részesíti a politikai delictummal *kapcsolatban* vagy *összefüggően*

elkövetett közönséges büntelleket is. Ezek a bűncselekmények tehát csak *relative*, az adott esetben, a fennforgó különös körülmények folytán nevezhetők politikai jellegűeknek. A valódi és az *al-* vagy *relativ* politikai büntettek közt ily szempontból a különbség megtehető, de tudományos alapja ily megkülönböztetésnek nincs, mert a „kapcsolatos” vagy „összefüggő” bűncselekmény *elvéleg*, a büntetőjogi tudományos terminológia szempontjából nem politikai *delictum*.

Büntetőjogi értelemben itt arról van szó, hogy egy igazi politikai bűncselekmény alakí vagy anyagi *halmazatba* kerül nem politikai, azaz közönséges bűncselekményekkel. A főcselekmény, vagy az u. n. célcselekmény jogi természete pedig nem változtathatja meg a kapcsolatos vagy összefüggő másik cselekmény jogi minőségét. Ez a kérdés tehát tisztán a menedékjog, illetőleg az az alól teendő kivételek szempontjából bír jelentőséggel.

A valódi politikai bűncselekmények fogalmára adott fenti meghatározásunk alapján tartsunk most rövid szemlélt ezek felett a tényálladékok felett *de lege ferenda*. Merültek-e fel a Büntetőtörvénykönyv életbenléte óta oly mozzanatok, események, amelyek kívánatossá vagy szükségessé teszik e tényálladékok *revisióját*. A felelet nem könnyű. Alapjában véve ezek a legkényesebb, a Büntetőtörvénykönyv különös részének elejére sorozott tényálladékok beváltak és azoknak újjakkal való helyettesítése csakugyan nem *actualis*. A részletek tekintetében azonban annál több javításra és módosításra lesz szükség. Csak éppen érinteni kívánom azokat a legfontosabb mozzanatok, melyek szükségessé teszik a reformokat, anélkül hogy a módosítások mikéntjére, ami a *codificatio* kérdése, kiterjeszkedném.

A felségsértési fejezetben mindhárom főtényálladéokra vonatkozólag, a király, az alkotmány és az államterület elleni merényletekre, a lefolyt szomorú *decennium* eseményei elég alapot nyújtanak a tényálladékokban szükséges módosításokra. Ferenc Ferdinánd volt trónörökös meggyilkoltatása, az államformának puccsszerű időleges megváltoztatása, államterületünk erőszakos megcsonkítása, az osztrák-magyar monarchia szétszakadása bő elmélkedési anyagul szolgálnak a

felségsértés egyes tényálladécai szövegének a kijavítása vagy kibővítése iránt. Megfontolás tárgya lehet az is, vajjon nem lesz-e szükséges kibővíteni az alkotmány elleni felségsértés tényálladékát a *vétkes könnyelműségből* elkövetett alkotmány-sértő merényletekre.

A hűtlenségi fejezetben szintén alapos meggondolásokra nyújtanak anyagot a háború alatt és után elkövetett különböző szomorú esetek. E részben a törvényhozás 1915-ben egy külön törvénnyel tett bizonyos újítást, a távollevő „hazaárulók” vagyonának elkobzásáról, mely anachronistikus intézkedés a háború és a kettős forradalom izgalmas eseményeiben találja magyarázatát. Szükséges lesz-e ezt a kivételes intézkedést fenntartani a Büntetőtörvénykönyv átdolgozásakor, ennek eldöntése a törvényhozás bölcsességének lesz a feladata. Fontosabbnak tartanám azonban a hűtlenség, a populárisan u. n. hazaárulás egyes tényálladékainak a *revisióját* s különösen egy kiegészítő új tényálladék felállítását a *haza iránti alattvalói hűség durva megsértéséről*. Valamint megfontolás tárgya lesz a *kémkedésnek* és a *hadviselés érdekei ellen* elkövetett különböző bűncselekmények egyes tényálladékainak, melyekről a háború alatt szintén egy külön törvényt (1915: XIX. t.-c.) kellett alkotnunk, a hűtlenség eseteivel való összhangbahozatala.

A lázadási fejezet egyes tényálladékainak az átdolgozását az 1919-iki szomorú emlékü tömegmozgalom teszi érthetővé. E tekintetben ugyan a törvényhozás, a normális idők helyreálltával, 1921-ben, már egy részletes törvénnyel megtette a legszükségesebbnek látszó reformokat „az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló” III. t.-c.-ben. Ez a külön törvény ugyan elsősorban az izgatási fejezet átdolgozása és kibővítése, de bizonyos mértékben érinti a lázadási fejezetet is. Ennek az új törvénynek beillesztése az új Büntetőtörvénykönyvbe aligha lesz elkerülhető. Az izgatási tényálladékok szövegezése és büntetési tételei ellen már a háború előtt éles bírálatok hangzottak el és többször felmerült a Büntetőtörvénykönyv idevágó fejezetei gyökeres *revisiójának* a terve. Az állami és a társadalmi rend elleni izgatások, a világholdogító anarchista köpenyeg alatt terjesztett társadalom-felforgató eszmék és a különböző közveszélyes merényletek

elleni védekezés az utolsó évtizedekben a művelt világ összes államaiban napirenden volt. Ez az új törvény tehát nálunk is régi kivánságot elégített ki s tekintettel az orosz bolsevismus által még mindig világszerte terjesztett kommunista törekvésekre, a legegyszerűbb önvédelem diktálja ennek a törvénynek a fenntartását s megfelelő átdolgozással az új Büntető-törvénykönyvbe való beillesztését.

Ez az új törvény codifikálta két új politikai bűncselekmény tényálladékát is, t. i. a magyar nemzet megbecsülése ellen elkövetett rágalmozások és gyalázkodások, röviden a *nemzetrágalmozás* és a *nemzetgyalázás* delictumait. Szomorú jele az időknak, hogy ezek a nemtelen cselekmények, amelyeknek kriminalizálására ötven évvel ezelőtt senki sem gondolt, most a háborús és forradalmas erkölcsök hatása alatt annyira felburjánzottak, hogy külön törvényben kellett azok szigorú büntetéséről gondoskodni. Még szomorúbb, hogy ezek a szégyenletes cselekmények elég sok dolgot adnak még mindig a bíróságoknak.

Megfontolás tárgyává lehetne még tenni a revisio alkalmazásával azt is, nem lenne-e szükséges — a más államok iránti udvariasságnak és a nemzetközi viszonyosságnak követelményeül — az idegen államok államfői, diplomáciai képviselői, jelvényei ellen elkövetett különböző merényletek büntetéséről külön szakaszokat szerkeszteni.

A többi, aránylag ritkábban előforduló politikai bűncselekmények tényálladékai tekintetében fontosabb módosításokra nem igen lesz szükség. A választói jog elleni delictumokat különben a Büntetőtörvénykönyv életbenléte óta éppen három újabb választási törvény dolgozta át.

III. Áttérek azért a kitűzött második kérdésemre, a politikai büntettek büntetési rendszerére. A probléma, melyről pár szóval megemlékezni kívánok, abban áll, hogy szükséges és indokolt-e a politikai büntettekre vonatkozólag különleges, a közönséges büntettek felállított büntetési eszközöktől eltérő valamely büntetési nem?

E tekintetben a francia és a belga törvényhozás tették meg az uttörő lépéseket a múlt század harmincas-negyvenes

éveiben. Az 1832 április 28-iki francia törvény állít fel a politikai büntettekre egészen külön büntetési rendszert, t. i. a deportation-t (súlyosabb és enyhébb alakban) és a detention-t, vagyis a közönséges büntettekre előírt, diffamálnak tekintett súlyos szabadságvesztési nemek (travaux forcés, reclusion, emprisonnement) helyett alapjában enyhébb szabadságvesztési nemeket. Betetőzi ezt a reformot az 1848 nov. 4-iki alkotmánytörvény, mely kimondja, hogy politikai büntettek halálra nem ítéltetők. A belga Büntetőtörvénykönyv szintén detention-nal sújtja a politikai büntetteket. Kivételt képez azonban az államfő megtámadása, mely úgy a francia, mint a belga Büntetőtörvénykönyv értelmében halállal büntetetik.

A francia és belga detention-nak felel meg a német Büntetőtörvénykönyv által ismert Festungshaft és a mi Büntetőtörvénykönyvünk államfogháza. A magyar Büntetőtörvénykönyv azonban, mint a törvényjavaslat miniszteri indokolása nyíltan kifejti, nem tisztán a politikai büntettek állította fel ezt a legenyhébb jellegű szabadságvesztési büntetésnemet, így a párviadal, az amerikai párbaj elkövetőit is ezzel a custodia honestával sújtja, viszont nem minden politikai bűncselekményre írja elő ezt az enyhe büntetési eszközt, csak az alkotmány elleni felségsértésre, a hűtlenség, lázadás és izgatás enyhébb eseteire, tehát körülbelül azokra, amelyek nem mondhatók aljas indokból elkövetetteknek.

Ami a kérdés elvi oldalát illeti, a politikai büntettek enyhébb megítélésének, tehát reájuk egészen külön büntetési nemnek a felállítása abból a helyes gondolatból indul ki, hogy a politikai büntettek legtöbbször nem aljas érzelemből, hanem erkölcsileg és társadalmilag menthető motívumból követik el, a sokszor különben is külső sérelemmel vagy kárral nem járó, csupán eszmei javakat sértő vétségeket, de a talán objective súlyos bűncselekményeket is. A politikai büntettek rendszerint exaltált lelkületű egyének, néha ideális gondolkodású hazafiak, emberbarátok, máskor a fennálló kormányzati vagy társadalmi visszásságok, a szegény emberek bajain, nyomorúságain könnyen fellebbanó, meggondolatlan emberek, akik egyébként talpig becsületes, talán éppen kitűnő tehetségű, nagy értékű egyéniségek, akiket a közön-

séges büntetésekkel, a tolvajokkal, rablókkal egyenlően büntetni vagy éppen együvé zárni, oktalanság és embertelenség lenne.

A francia és belga detention, a mi államfogház-büntetésünk kétségtelenül az ily *idealistikus* politikai büntetések, a büntető bíróságok kezébe adott szabadsághősök, a Büntető-törvénykönyvvel összeütközésbe jutott rajongó íróemberek számára készültek. A múlt század első felének a reactionarius kormányok által méltatlanul üldözött szabadelvű politikusai és költői lebegtek bizonyára e humánus törvények szerkesztőinek szemei előtt. A magyar Büntetőtörvénykönyv miniszteri javaslatának indokolása is ezt írja: „A gyakorlati tapasztalás mutatja, hogy a legtöbb esetben nem aljas indokok azok, melyek a politikai büntett elkövetésére vezetnek. Bármily nagy, bármily veszélyes legyen az állam elleni támadás, . . . a közvélemény még sem hajlandó a politikai elégedetlenséget, az államrend megtámadóit a közönséges büntetésekkel egy sorba sorozni“.

Amennyire helyes és kielégítő volt ez az indokolás a maga idején s amennyire helyes és szükséges ma is az államfogházbüntetés, mint custodia honesta fenntartása a valóban tisztességes motivumból elkövetett politikai büntettek, különösen a *sajtóvétségek* és az u. n. *vélemény-delictumok* (Äusserungs-delikte) sajátos büntetési eszközül, annyira idejét multa, annyira nem felel meg többé a mai világ politikai büntetéseinek bizonyos csoportjaira.

A büntetőjogi tudomány a Büntetőtörvénykönyv meghozatala óta eltelt 50 év alatti nagyszerű haladáson ment át. Az *egyénytés* (az individualisatio) eszméje, mely 50 évvel ezelőtt még mint szerény, jámbor kívánság vetődött fel egyesek elméjében, ma mint a legfontosabb vezéreszme él mindannyiunk lelkében. A büntetések osztályozása s az egyes osztályokon belül is az egyéniség kutatása, a büntettes egész lelkiségének megítélése és méltatása a bíró által, ez ma közelebb és a bírói gyakorlatban is naponta érvényesülő szabály.

Ennek az új vezéreszmének a világánál ma többé nem érhetjük be azzal, hogy a politikai büntetéseket általában enyhébben kell büntetni, tehát államfogházba kell őket helyezni, ha bűnösöknek találtattak. A politikai büntetések körében is meg kell tenni a szükséges osztályozásokat. Már a háború

előtti évek, de különösen a háború óta eltelt idők kriminalitása seregszámra állította elénk a politikai büntetések két más osztályát, akikre az enyhébb megítélés, az államfogházbüntetés valódi fogalmi ellenmondás, érthetetlen és indokolatlan kedvezmény lenne.

R. *Garraud*, a franciák ezidőszerinti legtekintélyesebb büntetőjogásza már 1913-ban nyíltan és erélyesen rámutat arra a kettős átalakulásra, ami szemeink előtt ment végbe a politikai büntettek és a politikai büntetések körében. Egyfelől áll az a megkülönböztetés, amit a modern törvényhozások tettek az *állam* elleni és a *nemzet*, vagyis a *haza elleni* támadások között, aminek folyománya, hogy a politikai kriminalitás fogalmát igyekeznek az állam belső rendje elleni cselekmények neve alá szorítani. Másfelől a politikai delictum fogalma mellett megszületett a *társadalmi büntett* fogalma. A mai politikai büntetések, az anarchista, a dinamithősök, a sabottage-olók többé nem a kormányformát akarják átalakítani, hanem magát a társadalmat. Ez a törekvés ma nem egyik vagy másik államra baj, de egyetemes veszedelem. Ezek a politikai büntetések tehát nyilván *társadalom ellenes elemek*, akik közelebb állanak a közönséges büntetésekhez, mint a régi, ideális értelemben vett politikai büntetésekhez. A közbiztonság, a társadalom fennmaradásának, a közhaszonnak az elvei követelik azért, hogy a nihilistákkal és anarchistákkal szemben vissza kell térni a régi szigorú felfogáshoz, mely az állam elleni büntetteket éppen a rendesnél súlyosabb esetnek tekintette és a legszigorubb büntetésekkel sújtotta. (Traité theor. et prat. de droit pénal. I. 1913, 277. l.) Egy másik francia író, L. *Proal* pedig még élesebben írja, hogy „nincsenek nagyobb gonosztevők, mint a politikai büntetések, akik ambíciójuk, kapzsiságuk, vetélkedéseik által növelik a visszavonást és gyűlöletet. A közönséges büntetések csak egyes személyeket ölnek vagy lopnak meg, míg a politikai büntetések áldozatai ezekre mennek, ezek megrontanak és tönkretesznek egész nemzeteket“. (La criminalité politique. 1895. Préface.)

Nézetem szerint a politikai büntetések sorában három főcsoportot lehet megkülönböztetni. Első a már említett idea-

lisztikus egyéniségek, az exaltált lelkületű, de őszinte hazá- vagy emberszeretetből cselekvők osztálya, akik valóban altruisztikus célok érdekében követnek el törvénybe ütköző tetteket.

A másik csoport ezeknek az ellenkezője, a tisztán egoisztikus és pedig erkölcsileg elítélendő motivumból, a személyi vagy osztálygyűlöletből vagy a társadalom felforgatásának vágyától hajtott fanatikus politikai büntettek. Ezek első képviselői a francia rémuralom jakobinusai, majd Babeuf, a társadalmi forradalom eszméjének első öntudatos hirdetője. Azután az orosz nihilisták, utánuk a romboló anarchisták, azután ismét a francia (1871-iki) kommunisták s végre a mostani világháború és a forradalmak által kitermelt felforgató kommunisták. Azt hiszem, ennek az osztálynak a bővebb jellemzése a Garraud idézett szavai után felesleges. Az ilyen társadalom-felforgató, közveszélyes egyéniségek, ha politikai tárgyakat s politikai célzattal támadnak vagy semmisítenek is meg, tehát ha büntetőjogi értelemben politikai büntetteknek kell is minősíteniük őket, semmiképpen nem eshetnek az előbbiekkal egy elbírálás alá és nem méltók a custodia honestára. Az ily antisocialis büntettek különben rendszerint nem is érik be a tiszta politikai büncselekményekkel, hanem egyéni önző érdekeik, szenvedélyeik kielégítése végett közönséges büntetteket is követnek el, melyek ha kapcsolatosak is a politikaiakkal, de azoknál súlyosabb beszámítás alá esnek, mert politikai rendszerváltozás ürügye alatt a társadalom békésebb tagjainak megfélemlítése, terrorizálása útján követtetnek el. A legújabb törvényhozások úgy nálunk, mint külföldön, habozás nélkül a legszigorubb közönséges büntetések alá helyezték az ily büncselekményeket s ha a még mindig tartó nemzetközi feszültség miatt egyelőre nem sikerült is, de el fog jönni az idő, amikor a kulturálmok formális nemzetközi szerződéssel fognak közös erővel szembeszállani a társadalmi rend ilyen esküdt ellenségeivel.

Harmadik csoportja végül a politikai büntetteknek a nagystylú politikai szélhámosok, a nemzetrontó politikai hatalomsóvárgók osztálya. Rendszerint a kisebb kaliberű, de nagyravágyó, túlzottan ambiciosus vagy a szenvedélytől elvakított politikusok közül kerülnek ki az ide sorozható politikai

büntettek, akik irigységgel nézik a nagyobb tehetségű és szerencsésebb államférfiakat s hajlandók törvénytelen, ha másképpen nem lehet, erőszakos úton is félretolni a legüszteltebb és legnagyobb államférfiakat is, csak hogy ők szerezhessék meg utánuk a politikai hatalmat. Ezek a politikai törtézők szervezik rendszerint az u. n. puccsokat, melyek sokszor annyi hiszékeny vagy lobbanékony ember existenciájába, esetleg vérébe kerülnek.

Ebbe, a két szélső osztály közötti átmeneti csoportba sorozható egyéniségek is, ha az említett politikai büntettek követik el, politikai büntettek ugyan, hiszen rendszeren céltudatosan, politikai programm ürügye alatt hajtják végre támadásaikat, de szintén nem tarthatnak igényt az idealisztikus és altruisztikus egyénekkal azonos elbírálásra. Természetesen ebben a középső csoportban ismét az illető vádlott egyénisége, tettének súlya és motivumai lesznek irányadók a büntetés nemének és mennyiségének a megállapításánál, de egészben véve ez a csoport is kiesik az államfogház szférájából.

Ha most így a politikai büntettek három főcsoportját áttekintjük, igazat kell adnunk Garraud-nak, hogy a politikai büntettek gárdája az utolsó időben alaposan megváltozott, oly nagy átalakuláson ment át, hogy a régi, a múlt század negyvenes éveinek ideálisan liberális, enyhe megítélésén is módosítanunk kell, ez azonban természetes folyamánya és követelménye a mai büntetőjog említett új vezéreszméjének, az egyénítés gondolatának. A kérdés tehát ennek a helyes új vezéreszmének a miként érvényesítése körül forog a politikai büntettekhez vonatkozólag.

Különben már a mi 1878-iki Büntetőtörvénykönyvünk is ebből a gondolathól indult ki, midőn a politikai büncselekmények közül csak egyes, kiszemelt tényálladékokat, illetőleg azoknak egyes eseteit helyezte államfogházbüntetés alá, míg másokat, melyek közelebb állanak a közönséges büntettekhez, fegyházzal, börtönnel és fogházzal, vagyis a közönséges büntetési eszközökkel sújt. A felségsértés legsúlyosabb esetét, a király elleni merényletet pedig halállal bünteti, amit ugyan a francia és a belga törvények is megtesznek, sőt a francia Büntetőtörvénykönyv a hűtlenségek a súlyosabb eseteit is

halállal sújtja, tehát e részben a magyar Büntetőtörvénykönyv-nél szigorubbán bírálja el.

Beérhetjük-e azonban ezzel egy új Büntetőtörvénykönyv készítésénél? Elég-e, ha a Büntetőtörvénykönyv az egyes politikai bűncselekmények objectív súlya szerint dönti el, hogy fegyház, fogház vagy államfogház érdemel-e egyik vagy másik politikai delictum elkövetője? S helyes-e a relative határozott büntetési tételek mai rendszere, mely szerint a bíró a büntetés kiszabásánál a speciális minimumokhoz és maximumokhoz van kötve? A háború előtti nemzetközi büntetőjogi kongresszusokon állandó vita tárgya volt éppen az a kérdés, hogy az egyénítés elvének minél biztosabb és szélesebb érvényesítése érdekében miként kellene a bírói mérlegelés szabadságát kijebb terjeszteni. A radikálisabb terv erre nézve a *határozatlan büntetések* rendszerének a meghonosítása volt, amely terv, illetőleg javaslat már az 1910-iki washingtoni börtönügyi kongresszuson nagy népszerűsége jutott s a legutóbbi, 1925-iki londoni kongresszuson, „mint a büntetés egyénítésének szükségszerű következménye s a társadalom védelmének — a büntettekkel szemben — egyik legeredményesebb eszköze“ lett decretálva. Ez az eszme különben nem pusztán terv vagy javaslat, de a büntettek egyes csoportjaira némely államban már törvényerőre is emelkedett. Különösen a közveszélyes, megrögzött büntettek vonatkozólag mondhatni, hogy meghódította az összes haladó szellemű büntetőjogászokat és törvényhozásokat. Nálunk a fiatalok javító nevelésére és a közveszélyes munkakerülők dologházára nézve van törvénybe iktatva.

A politikai büntettek vonatkozólag azonban a határozatlan büntetések rendszere kétségtelenül túlságosan radikális lenne. Nagyon bölcsen mutat rá erre *Balogh Jenő*, a legutóbbi, 1925-iki londoni kongresszusra küldött Rapportjában. Legfeljebb a közveszélyes büntettek csoportjánál lehetne erről szó, t. i. azokra nézve, akik közönséges bűntettek miatt kiesnének a politikai büntettek közül.

Ellenben éppen a politikai büntettek vonatkozólag, ha az egyénítés eszméjének velük szemben is nagyobb teret akarunk biztosítani, sokkal megfelelőbb és megnyugtatóbb

lenne egy másik, újabban mind népszerűbbé vált eszmének, a *párhuzamos büntetések* rendszerének a törvénybeiktatása, amit részéről mint a motivumoknak a büntetékiszabás körében való fokozottabb értékesítésére a legbiztosabb és leghelyesebb rendszert, már több ízben ajánlottam meghonosításra. Ez sem merőben új eszme különben, tulajdonképpen csak az 1871 német birodalmi Büntetőtörvénykönyvben elfogadott *alternatív büntetési tételek* rendszerének a logikus továbbfejlesztése.

A párhuzamos büntetések rendszerének a helyességére és gyakorlatiasságára különben legjobb bizonyítvány, hogy éppen az ezidőszerű legjelesebb két európai Büntetőtörvénykönyv, az olasz (1889) és a norvég (1902) Büntetőtörvénykönyv már évtizedekkel ezelőtt megvalósította és pedig mint általános, tehát nemcsak a politikai, hanem a közönséges büntettek alkalmazott rendszert. Lényege abban áll, hogy a bírónak két egyenlően hosszú tartamú szabadságvesztés-büntetés között lehet választania minden esetben. Ha a vádlott a cselekményt aljas, erkölcsileg elítélendő és társadalmilag káros motivumból követte el, a bíró a súlyosabb nemű büntetésre, mondjuk fegyházra ítéli, ha pedig a motivuma menthető, erkölcsileg méltányolható és társadalmilag megbocsátható volt, az enyhébb nemű szabadságvesztésben, fogházban vagy államfogházban szabható ki a büntetés. Mindkét esetben aztán a büntetés tartama az elkövetett bűntett súlya és a tettes mellett megállapított enyhítő és súlyosító körülményekhez képest lesz kimérendő.

Ennek az egészséges rendszernek a meghonosítása nézetem szerint általában is, azaz a közönséges büntettek, de különösen a politikai jellegű büntettek igazságos és gyakorlatias büntetése szempontjából felette kívánatos lenne.

Az utóbbiakra való tekintettel kifejezetten ki lehetne mondani, hogy *államfogházbüntetést* akkor alkalmazzon a bíróság, ha megállapítása szerint a politikai tárgyú bűntett elkövetésének a motivuma kizárólag idealisztikus érzelmek az őszinte és őnzellen hazaszeretet volt.

Ez a rendszer felszabadítaná büntető bíróságainkat a betű zsarnoksága alól, ami alatt ma, a Büntetőtörvénykönyv

merev, az egyes bűncselekményekre külön-külön előírt s az enyhítésnél és a súlyosításnál pontosan kicirkalmazott s a Bűnvádi Perrendtartás formalisztikus szabályaival is nehezített rendszere miatt szenvednek.

A párhuzamos büntetések eszméjének terjedésére örömmel említhetem meg, hogy azt magáévá tette a legújabb, 1925-iki német birodalmi Büntetőtörvénykönyv javaslat is. Ez a javaslat a mai „Festungshaft“ helyett *elzárás* („Einschliessung“) névvel egy új büntetési nemet állít fel, mely párhuzamos büntetés lenne a fegyház és fogház mellett. Maximális tartama ugyanannyi lenne, mint a fegyházé, t. i. 15 év. A minimum annyiban eltérő, hogy a fegyház legcsekélyebb mértéke egy év, az elzárásé egy hét. A legfontosabb pedig, ami az én említett javaslatommal lényegében egybehangzik, hogy a büntetés-kiszabás szabályai közé egy külön szakasz (7. §.) iktattatnék, mely szerint bármely bűncselekmény esetén a törvény által előírt fegyház vagy fogház helyére hasontartamú elzárás lép, „ha a tettes elhatározásának döntő indító oka az volt, hogy ő magát a tett elkövetésére a maga erkölcsi, vallásos vagy politikai meggyőződése szerint kötelezve érezte“.

Nem kívánom ezuttal e javaslat szövegét bírálat alá venni, ami felett lehet vitatkozni, csak azt említem meg, hogy maga a gondolat, ami szerint a politikai büntettek büntetésének a megállapításánál a bírónak adjunk módot arra, hogy két avagy három szabadságvesztési nem közt választhasson s a büntetés enyhébb jellegét esetleg a letartóztatás hosszabb tartamával pótolhassa, ez a gondolat nézetem szerint igen egészséges és követésre méltó.

A bírói büntetés-kiszabásnak mai kicsinyes és nehézkes szabályaival egyszer már szakítani kell. A mai képzett, lelkiismeretes és ideálisan független büntető bíróságokkal szemben nincs többé alapja a bizalmatlanságnak. A bűnelkövetők egyéni szabadsága védelmének régen talán igazolt jelszava ma teljesen anachronisztikusan hangzik. Épen a bíróság egyik legbiztosabb védpaizsa ma az egyéni szabadságnak.

IV. Befejezésül legyen szabad még egy pár szóval a politikai büntettek kiadatásáról és az őket megillető menedékjogról megemlékeznem.

Hogy a nemzetközi jog, melynek alapelvei és egyes tételei a háború alatt és a békekötéseknél annyiszor és oly szörnyű megcsúfoltatásban részesültek, e sérelmek ellenére mégis csak él és olykor érvényesül, erre a közönséges büntettek kölcsönös kiadása is beszélő bizonyág. Nagy jelentőségű vívmánya a nemzetközi jogtudománynak, hogy a háború előtt már begyökerezett jogszabály volt a kultúr-nemzetek között a területükre menekült idegen honosságú közönséges büntettek kiadása a büntettes honossága vagy az elkövetési hely szerint illetékes államnak. Az államok eziránt évtizedek óta mind sűrűbben kiadási szerződéseket kötöttek, részletesen felsorolván azokban, hogy mely bűncselekmények elkövetőit adják ki kölcsönösen egymásnak. A magyar állam is számos külállammal kötött ily tárgyú nemzetközi szerződést, Ausztriával, Németországgal és egyideig Romániával pedig szerződés nélkül is a viszonyosság állapotában voltunk. Ezeknek a szerződéseknek az érvényét a háború természetesen megszakította, de a béke ratifikálásával a régi szerződéseket új megállapodással legnagyobbbrészt újból hatályba léptettük.¹

Ezekben a szerződésekben van egy közös pont vagy mindjárt a szerződés elején vagy a végén, záradékképen, mely kimondja, hogy a *politikai vagy az ezekkel kapcsolatos bűncselekmények miatt a kiadást engedélyezni nem szabad*. Más szavakkal a politikai büntettek a befogadó államban menedéket élveznek.

A menedékjog maga évezredek történeti multra tekinthet vissza, mai alakjában azonban, mint nemzetközijogi szabály,

¹ A kiadási jog érdekfeszítő történetéről és részletkérdéseiről I. Doleschall A. fejtegetéseit: Magyar Jogi Lexikon IV. 732. s köv. I. és Szondy Viktor több cikkét Jogállam 1924 október, november, december, 1925 október, november, 1927 január. A kérdés óriási arányú irodalmából csak H. Lammasch: Auslieferungsrecht und Asylrecht. 1887.; Martitz: Internationale Rechtshilfe in Strafsachen I—II. köt. 1888. és 1897. és Bernard: Traité theor. et prat. de l'extradation. 1890. c. műveire utalok.

alig száz éves keletű. *Martitz* szerint ezt az eszmét gyakorlatilag először az Északamerikai Egyesült Államok alkalmazták mindjárt az Unio kimondása után. A XIX. század elejétől aztán egyes európai államok, így Francia- és Angolország vették gyakorlatba, azonban első törvénybe iktatása Belgium érdeme. Egy 1833-iki törvény codifikálja először a politikai büntettek ki nem adását, amit az azóta kötött összes nemzetközi kiadatási szerződések sorra átvettek. 1856-ban ugyancsak Belgium teremti meg először az u. n. merénylet-záradékot, mely szerint a kiadatás szempontjából nem tekintetik politikainak a fejedelem (illetőleg államfő) személye vagy családtagjai elleni merénylet, ha az a gyilkosság, emberölés vagy mérgezés tényálladékát állapítja meg. Vagyis szabatosabban kifejezve, az államfők elleni merényletek miatt van helye kiadatásnak. Ezt a záradékot is azóta az összes újabb nemzetközi szerződések átvesszik.

A politikai büntettek ezen mai menedékjogának ugyanaz a liberális politikai felfogás volt a megteremtője, ami Franciaországban a politikai büntettek enyhébb büntetési rendszerének törvénybeiktatását létrehozta. Kétségtelenül bölcs és emberies gondolat volt ez, ami a gyakorlatban, különösen a múlt század ötvenes éveiben, igen sok kiváló, a politikai változások folytán hazájukból menekülésre kényszerített államférfi, tudós, költő szabadságát, talán életét mentette meg. Nemkülönben most a világháború befejeztével bizonyára sok hírneves politikus, hadvezér, államfő és szellemi munkás köszönheti szabadságát vagy épen életét a menedékjog fennállásának s főként annak, hogy a semleges államok a háború tartama alatt és a béke-diktatóriumok készítésének idegfeszítő korszakában is szilárdan ragaszkodtak ehhez a magasztos nemzetközjogi tételhez.

Erre a szép és nemes intézményre is fel lehet azonban vetnünk a kérdést, vajjon a legújabb események és eltolódások nem teszik-e kívánatossá vagy szükségessé ennek a nemzetközjogi tételnek a revízióját? Igazolt és a kulturális államok közös célja, az általános jogrend érdekében kívánatos-e a menedékjog fenntartása az eddigi terjedelemben, azaz minden politikai büntetettre és az azokkal kapcsolatos

bűncselekményekre? Annál inkább felvethetjük ezt a kérdést, mert a nemzetközi jogi Egyesületben (Institut de droit international) évtizedek óta vitatják ezt a problémát s a nemzetközi jogi irodalomban is állandóan szőnyegen van annak hol egyik, hol másik részlete.

Az igazságos megtorlás szempontjából, tehát szigorúan büntetőjogi szemmel nézve a kérdést, a menedékjog, mely esetleg igen súlyos büntettek miatt jó előre büntetlenséggel biztatja a politikai merényletek tervezőit, nem állja ki a bírálatot. Ennek ellenére alig lehetne elfogadni azt a kategorikus javaslatot, amit *Lammach*, *Liszt* és *Revier* a háború előtti időkben ajánlottak, hogy töröljük el a menedékjogot, mint idejét múlt intézményt. Reális felfogással és helyes kriminálpolitikai érzékkel azt kell mondanunk, hogy ez nagy hiba, az emberiség szellemi haladása, a gondolat-, a sajtó- és a politikai szabadság elleni reactionárius lépés lenne. Okuljunk a legközelebbi múlt szomorú eseményein s ragaszkodjunk ehhez az emberies szabályhoz, melynek sohasem tudhatjuk, melyikünk mikor veheti hasznát. Épen úgy vagyunk a menedékjoggal, mint a kiadatási jog másik sarkalatos nemzetközjogi szabályával, a saját honpolgár ki nem adásával. Túlzott liberalismussal egyes nemzetközi jogi írók a békés időkben ezt a tételt is eltörölnének vélték. Anglia egyideig gyakorlatilag is hozzájárult ehhez s közönséges büntettekért többször kiadta a saját honpolgárait is az elkövetési hely szerint illetékes idegen államnak. Ma látjuk azonban, mennyire fontos és úgy emberieségi, mint politikai szempontból mennyire szükséges ennek a tilalomnak is, vagyis a saját honpolgár itthoni menedékjogának a fenntartása.

Bármilyen sok visszaélés történhetik és történik is a menedékjoggal, bármily sok arra nem méltó közönséges büntetett is megmenekül e révén a megérdemelt büntetés alól, a politikai büntettek menedékjogának van egy megdönthetetlen erőssége, az, hogy ez hatalmas biztosíték a valóban ártatlanul üldözötteknek az igazságtalan elítéléstől való megmentésére.

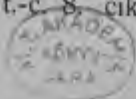
Politikai bűnperekben, ha az érdekelt állam bírósága ítél a kezébe került vádlott felett, különösen ha az ítélkezés

valamely politikai mozgalom, forradalom, lázadás leverése után történik, valóban nehéz a legfüggetlenebb és legkiválóbb szakemberekből alakult bíróságnak is megőriznie az ideális pártatlanságot és elfogulatlanságot. Pedig ily bűnügyekben a legkisebb részrehajlás, a legcsekélyebb elhírtelenkedés is végzetes tévedést jelenthet. A forradalmak története telve van ily elsietésből, vallási vagy politikai elfogultságból származott bírói tévedésekkel. Ezek ellen nyújt, ha nem is tökéletes, de valamelyes biztosító szelepet a menedékjog.

Természetesen ez az elvi ragaszkodás a menedékjog fenntartásához nem ok arra, hogy e joggal való visszaélések előtt szemet hunyjunk és ne törekedjünk a felismert hibák és visszasságok lehető orvoslására. A nemzetközi jogi írók körében és a Nemzetközjogi Egyesületben ez irányban évtizedek óta folyik a vita. Egy pontra nézve már sikerült is egységes közfelfogást kialakítani, t. i. a romboló anarchistákkal szemben való kiméletlen eljárásra. Az Institut de droit pénal 1892-iki genfi kongresszusának a resolútiója határozottan állást foglal arra nézve, hogy az oly merényletek, melyek nem csupán egy állam vagy valamely kormányforma ellen irányulnak, hanem *minden társadalmi szervezet ellen*, az ily cselekmények nem tekinthetők politikaiaknak s azok tettesei nem részesülhetnek a menedékjog kedvezményében. Ez a kérdés azóta kibővült a bolsevizmus, illetőleg a felforgató kommunizmus kérdésével. A genfi resolúció ugyan oly általánosságban van szövegezve, hogy ezek az új kiadású társadalomfelforgató törekvések is nyugodtan alá vonhatók.

Sajnos, ez a mindenképen helyes és az emberi társadalom, a kultúra fennmaradása érdekében annyira szükséges tétel sem tudott még a gyakorlatban általános érvényre jutni. Sok állam felvette ugyan ezt a tételt az újabb kiadási szerződésekbe, de legtöbbször még mindig nem merik magukévá tenni. A magyar államnak eddigelé egyetlen kiadási szerződésébe, illetőleg törvényébe került bele ez a megálapodás. A Paraguay, délamerikai köztársasággal a közönséges büntettesek kiadása tárgyában kötött szerződést be-cikkelyező 1910. évi IX. t.-c. 8. cikkelye mondja ki, hogy

„az anarchista merényletek nem tekintetnek politikai vétségeknek vagy ily vétséggel kapcsolatos cselekményeknek“.

A másik kérdés, ami a politikai büntettesek menedékjogának még mindig állandó ütköző pontja, a politikai büntettel kapcsolatos vagy ily cselekmény alkalmából elkövetett legsúlyosabb közönséges büntettek miatti kiadatás. *Lammasch* és *Rivier* indítottak már több mint három évtized előtt mozgalmat az iránt, hogy a legsúlyosabb u. n. kapcsolatos büntettek, így különösen a gyilkosság — az államfők elleni merénylet-záradék mintájára — vétessenek ki a politikai büntettek csoportjából, vagyis ezek „az erkölcs és a jog szempontjából legsúlyosabb bűncselekmények“ tettesei ne részesítenek a menedékjog kedvezményében. Az 1892-iki genfi nemzetközjogi kongresszus el is fogadta ezt az indítványt. Sajnos, ez a resolúció még kevésbé tudott gyakorlati érvényre emelkedni, mint az anarchistákra vonatkozó határozat.

A nemzetközjogi irodalomban ma is ez a kérdés a legélénkebb vitatkozások tárgya. A megnyugtató megoldás csakugyan végtelenül nehéz. Ha csak büntetőjogi szempontból kellene tekinteni a genfi resolúciót, habozás nélkül helyeselnénk azt. Hiszen a gyilkosság vagy a rablás, gyújtogatás oly súlyos közönséges büntettek, hogy politikai cézzal vagy egy tiszta politikai delictum eszközcselekménye gyanánt elkövetve is mindig megérdemlik a legszigorubb büntetést. Miért adjunk hát menedéket azoknak az ügyesebb gyilkosoknak, rablóknak, akik idejekorán el tudtak menekülni a súlyos büntetés elől, míg társaikat utólérte a szigorú megtorlás. Ha a királygyilkost nem védheti meg a menedékjog, miért adjunk oltalmat a lázadásban résztvevő rablóknak, zsarolóknak vagy egy politikai pártvezér, egy miniszter gyilkosának?

Sajnos, ismét csak sajnos, a büntetőjogi felfogás itt is kénytelen még mindig meghajolni az igazságos megtorlásnál is fontosabb állami érdek, a *salus rei publicae* előtt. Nyugtassuk meg magunkat azzal, hogy a büntetőjog sem *merō jus strictum*, sőt régi alapelve az *in dubio mitius*, a megbocsátás, a kiengesztelés, a kegyelem eszméje is. Nem üdvösebb-e sokszor s az állam, a haza jóléte szempontjából nem okosabb dolog-e a fennálló rend ellenségeinek a

feledés és a megbocsátás krisztusi igéjével való lefegyverzése.

A kapcsolatos bűncselekmények kérdésében tehát, azt hiszem, még jó ideig várunk kell az ellentétes vélemények összeegyeztethetőségére, a nemzetközi jogviszonyok kedvezőbb, nyugodtabb alakulására. Bizzunk és reménykedjünk azonban abban, hogy a nemzetközi jognak is, annyi kiváló tudományos elme lankadatlan fáradozása jutalmául, eljön a jobb, derüesebb korszaka, amikor a büntetőjogi igazságnak sem kell majd szégyenkezve visszahuzódnia a politikai önkény és az erőszak előtt.

A politikai büntettek menedékjogára vonatkozólag tehát egyelőre mint reális, azaz megvalósítható reformkövetelményt, az anarchisták, illetőleg a közveszélyes társadalomfelforgató büntettek menedékjogának az eltörlését jegyezhetjük elő. Ha csak ezt az egy újítást sikerülne is keresztülvinnünk a kiadási szerződésekben, elmondhatnók, hogy a mi generációnk is egy jelentős lépést tett úgy a büntetőjogi igazság eszméjének, mint a nemzetközi jogrendnek a biztosítása felé.

ÉRTEKEZÉSEK

A FILOZÓFIAI ÉS TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL

A M. TUD. AKADEMIA II. OSZTÁLYÁNAK RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

DR. FINÁCZY ERNŐ

OSZTÁLYTITKÁR

III. KÖTET — 2. SZÁM

HAJNIK IMRE

ÉS

A MAGYAR JOGTÖRTÉNET

IRTA:

ILLÉS JÓZSEF

L. TAG

(Felolvasatott a II. osztálynak 1927 december 12-iki ülésén)

BUDAPEST

KADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

1928.